

Magyartalanítás és a *Temetési szokások* fejezeteket, s talán az sem véletlen, legföljebb isteni sugallat eredménye, hogy mindkét csángó csoport anyagát bemutató rész az *Archaikus imák* fejezettel zárul. A könyvben megtaláljuk a példamutató módon minden szövegrészhez kapcsolt mintegy 30 *lelőhelyet*, a gyűjtés *dátumát*, a forrás *nevét* és *születési időpontját*; a könyv végén pedig a 318 „adatközlő” *településenkénti* összesítését, aztán a gyűjtésben szereplő *falvak jegyzékét*, valamint az *Ajánlott könyvek* kurta listáját.

Ha vázlatosan is, de talán sikerült érzékeltetnem, hogy milyen hatalmas aranybánya van ebben a könyvben, amit Csoma Gergely letett a magyar néprajztudomány asztalára. Lenyűgöző mind súlyát, mind tudományos hasznát tekintve. Végezetül el kell tünődnünk azon, hogy ha már nem akadt olyan intézmény, alapítvány vagy – *horribile dictu* – az ügy jelentőségét felismerő mecénás, aki érdemben és anyagilag támogatta volna a szerző négy évtizedes gyűjtőmunkáját, mennyivel gazdagabb formában találhatta volna páratlanul értékes anyagát, ha célszerű és a szöveg mellé rendelt képekkel, szakszerűen elkészített tárgymutatóval, és teljes – arra

érdemes – anyagára kiterjedően jelenhetett volna meg, akár 3–4 kötetben. Arról már nem is beszélve, hogy mekkorát emelt volna a könyv használati értékén, ha – mint Kallós *Balladák* könyvéhez Szabó T. Attila vagy Seres András *Csángómagyar daloskönyvéhez Szabó Csaba* –, egy értő és érzelmileg ráhangolt szaktudós néprajzi megközelítésű bevezető tanulmányt csatolt volna.

A tálalás szegényessége azonban semmit sem von le a feltálatl étkek értékéből. Legföljebb azt sajnálhatjuk, hogy az anyag tudományos feldolgozása a távoli és általában ködös jövőbe tolódik. Mégis reméljük, hogy nem az a sors vár rá, mint a moldvai csángó nyelvjárás hatalmas apparátussal összehordott atlaszának anyagára, amelynek feldolgozására mindmáig csak alkalmilag, egy-egy kiragadott téma erejéig történt kísérlet. De ez már nem Csoma Gergely feladata lesz, aki moldvai „tanárként, szobrászként”, s tegyük hozzá: fotóművészként, csángó barátaiban a lelket tartó látogatóként s moldvai magyarok sorsának témáját napirenden tartó előadóként – megtette a magáét.

Halász Péter

Jagamas János népzenei gyűjtésének multimédiás adattára

Pávai István–Zakariás Erzsébet: Colecția etnomuzicologică a lui János Jagamas. Jagamas János népzenei gyűjteménye. The Ethnomusicological Collection of János Jagamas.

Kiadja a Román Akadémia Kolozsvári Folklór Archivuma, az MTA BTK Zenetudományi Intézet és a Hagyományok Háza. Bp. 2014. 96. old., DVD-melléklettel

Többéves együttműködés után, 2014-ben, Budapesten, a Román Akadémia Kolozsvári Folklór Archivuma, az MTA BTK Zenetudományi Intézet és a Hagyományok Háza közös kiadásában jelent meg a *Jagamas János népzenei gyűjteménye* című multimédiás kiadvány. A kötetet Pávai István és Zakariás Erzsébet szerkesztette. A több

szempontból is egyedi, ugyanakkor különleges, DVD-melléklettel is ellátott gyűjtemény elsődleges célja Jagamas János kolozsvári népzene kutató gyűjteményének archív állapotban való közreadása. A háromnyelvű, magyar, román és angol nyelvű kötet olyan népzenei anyagot tesz közzé, amelynek eddig alig öt százaléka jelent meg

Gergely Zoltán (1987) – PhD, tudományos kutató, Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Folklór Intézete, zoli_gdur@yahoo.com

korábbi publikációkban. A DVD-melléklettel ellátott kiadvány hatalmas mennyiségű anyagot tesz közzé: 7236 dallamváltozat, 3038 hangzópélda, 9512 kottás és szöveges kézirat és 16 fotó alig pár kattintásnyi távolságra áll az érdeklődőktől.

Az akár „Jagamas-archívumnak” nevezhető kiadvány megértését, könnyebb használhatóságát, az adatbázisban való könnyebb eligazodást, valamint a sikeres böngészést a kötetben lévő három tanulmány segíti elő. Pávai István a gyűjtemény közreadásáról tájékoztat, Zakariás Erzsébet a Kolozsvári Folklórintézet Jagamas-hagyatékát mutatja be, míg Almási István egykori tanárának, Jagamas Jánosnak az életrajzát, munkásságát, kutatói szemléletmódját mutatja be, fontosabb publikációt ismerteti.

Pávai István elsősorban a kötet közreadásának az alapelveit, lehetőségeit, korlátait ismerteti az olvasóval, viszont azokra a problémákra is kitér, amelyek mind e mai napig aktuálisak, előfordulhatnak egy ilyen nagyszabású munka kiadásakor. Ilyen értelemben a Jagamas János népzenei gyűjteménye úttörő; Pávait idézve, a multimédiás kiadvány modellként szolgált a következő, ehhez hasonló jellegű publikációkhoz: ilyenek például a *Magyarózd népzeneje Horváth István gyűjtései tíkrében* és a *Sóvidék népzeneje* című kötetek.

Jagamas János gyűjteményéből több, korábbi publikáció is közölt népzenei anyagot, viszont több mint 6000 dallamvariáns e kötet révén kerül először a nagyközönség elé, közel 3000 hangzó példát most hallgathatnak meg először az érdeklődők. A gyűjtések java része az 1950-es években történt, így az olvasók betekintést nyerhetnek, megismerhetik a romániai magyarság akkori népzenei világát.

Pávai István részletesen ismerteti a jelen népzenei adatbázis megvalósításában előforduló nehézségeket is. Ilyenek például a különböző területi átfedések, amelyek a későbbiekben azonosítási nehézségeket okoztak, vagy az archívumban dolgozó személyek által, természetesen nem szándékosan, elkövetett elírások.

A DVD-n található archívumi források részletes ismertetése után Pávai István a DVD-n található adatbázist mutatja be. Első lépésként az olvasó a magyar, román vagy angol nyelv kiválasztása után, az Ismertető menüponton belül elérheti azokat a tanulmányokat, amelyek nyomtatott formában a kötetben is szerepelnek. A Böngészés menüpont segítségével az olvasó a következő archívumi források között tallózhat: magnetofonfelvételek, decelitlemezfelvételek, fonográffelvételek, helyszíni dallamlejegyzések vagy a szöveges folklór- adatok. Minden forrás tartalmazza a népzenei adat kezdősorát, a gyűjtés helyét, az adatközlő nevét és korát, a gyűjtő nevét és archívumi jelzetét. A szerkesztők külön jelezték, ha egy adott népzenei adat előző publikációban már megjelent. Az ismertető információk alatt közvetlen egy lejátszósáv található, amelynek segítségével az érdeklődők belehallgathatnak a felvételekbe, de ugyanakkor az írott forrásokat (kottáképek, dalszövegek, információ táblapok) is megvizsgálhatják.

Továbbá a Keresés menüpontra hívnám fel a figyelmet, mely különböző böngészési feltételeket kínál: az archívumi jelzet, nyelv, származási hely, adatközlő, megnevezés, szövegkezdet, előadásmód, gyűjtési időpont, vagy publikáció szerinti keresési feltételek között az érdeklődők szavak vagy szókapcsolatok szerint is tallózhatnak. Az Inaktelke menüpont alatt tekinthetők meg Jagamas János – sajnós megvalósulatlan – inaktelki monográfiájának az előmunkálatai. Ezt követi egy Képek menüpont, amely 16 fotót tartalmaz, majd legvégül az Impresszum található, amelyre rákattintva megismerhetjük azokat a munkatársakat, akik részt vettek a kiadvány kivitelezésében.

A tanulmányok sorát Zakariás Erzsébet folytatja, aki egyben a kötet szerkesztője, ugyanakkor a Kolozsvári Folklórintézet kutatója is. Írásában elsőként Jagamas gyűjtőútjait mutatja be részletesen, évekre lebontva. Az Kolozsvári Folklórintézetben található Jagamas-gyűjteményt vizsgálva az derül ki, hogy a jeles népzene-kutató viszonylag rövid idő alatt, 1949–1959

között több ezer népdalt gyűjtött és helyezett el az intézet archívumába Kalotaszegről, Mezőségről, Moldvából, a Fekete-Körös völgyéből, a Nagy-Szamos, Felső-Maros és a Kis-Küküllő menti falvakból, Udvarhelyszékről, Gyergyó- és Csíkszékről, valamint a gyimesi és barcasági csángóktól. A továbbiakban a kutató a Kolozsvári Folklórintézet gyűjtési módszereiről, archívumi forrásairól számol be részletesen. A Jagamas hagyaték négy forrásban lett elhelyezve az évek során a kolozsvári műhelyben. Zakariás Erzsébet elsőként a fonográffal rögzített anyagot ismerteti. A leltárba bevezetett 1115 fonográffelvétel közül 830-at Jagamas János rögzített a Kolozsvár környéki falvakban, Moldvában, Csíkban és a Nyárárdmentén. Annak ellenére, hogy többnyire a magyar népzene iránt érdeklődött, a kutató már gyűjtői pályájának a kezdetétől más népek népzenejét is rögzítette. Így gyűjteményében román, bolgár vagy cigány felvételeket is találunk.

Az ötvenes évektől a kolozsvári intézetben már magnetofonnal folytatták a gyűjtéseket. Jagamas 1951–1958 között nem kevesebb mint 2108 dallamot rögzített és helyezett el az archívumban.

Zakariás Erzsébet részletesen kitér az intézet Zenei lejegyzések, valamint a Helyszínen lejegyzett járulékos anyagok állományára is. Az intézetben található források akkori és aktuális helyzetének a bemutatása mellett, évekre lebontva vázolja és tisztázza Jagamas gyűjteményének a helyzetét a Kolozsvári Folklór Intézet adatainak tükrében.

A tanulmányok sorát Jagamas János egykori tanítványának, Almási Istvánnak az írása zárja. A kolozsvári népzenekutató egykori tanárának az életét, munkásságát, kutatási módszereit, szemléletmódját ismerteti részletesen. Az erdélyi és moldvai népzene kutatás erőteljes fellendülését nagymértékben meghatározta az a tény, hogy az 1949-ben létesített Kolozsvári Folklór Intézetbe Kodály Zoltán egykori tanítványát, Jagamas Jánost hívták meg tudományos főmunkatársnak. Az újonnan létrejött osztály fő célja – az erdélyi román, később pedig a száz folklór mellett – az erdélyi magyar népzene, népköltészet és néptánc gyűjtése, tárolása, rendszerezése

és kiadása volt. A szerzőt idézve: „az ő jelenléte ugyanis eleve szavatolta, hogy a zenefolklorisztika művelése a Bartók és Kodály nevével fémjelzett tudományosság szellemében indulhat újra, és az a hagyományfeltáró munka fog folytatódni, amelyhez az úttörést egykor Vikár Béla, Seprődi János végezte, kibontakozásában pedig olyan jeles kutatók vettek részt, mint Lajtha László, Domokos Pál Péter, Veres Sándor, Dincser Oszkár, és Járdányi Pál”.

Almási István, egykori tanárának nemcsak a népzenekutatói munkásságát ismerteti. Jagamas János, akit rövid ideig a Kolozsvári Folklór Intézet vezetésével is megbíztak, a Gheorghe Dima Zene-művészeti Főiskolán betöltött tanári funkciójának köszönhetően egyúttal olyan kutatókat nevelt maga köré, akik sikeresen folytatták az elődök tevékenységét. Munkássága alatt olyan főiskolai hallgatók gyűjtési, lejegyzési és kiadási munkáját irányította mint Szenik Ilona, Szabó Piroska, Sebestyén Dobó Klára, Sziszmán Ilona, Demény Piroska, Gurka László és Kallós Zoltán.

A szerző szerint Jagamas már a Kolozsvári Folklórintézet első évtizedében Kodály útmutatásai szerint szervezte és irányította a népzenekutató műhely munkáját. Elsősorban a gyűjtési területek aránytalanságait igyekezett megszüntetni. Ennek érdekében olyan területeken szervezett terepkutatásokat, ahol addig a kutatók egyáltalán nem vagy csak szórványosan tártak fel népzene-t. Viszonylag rövid idő alatt több mint 6000 dallamot gyűjtött össze a Mezőségről, Kalotaszegről, a Fekete-Körös völgyéből, a Nagy-Szamos és Felső-Maros mentén, a Székelyföldön, Moldvában, a Gyimesekben és a Barcaságon.

Munkájának az eredményeit a következő kötetekben foglalta össze: 1954-ben Szegő Júliával és Faragó Józseffel közösen adta ki a *Moldvai csángó népdalok és népballadák* című kötetét. 1974-ben, szintén Faragó Józseffel közösen szerkesztik meg a *Romániai magyar népdalok* című gyűjteményt, amely az erdélyi és moldvai népzene legjellegzetesebb dallamtípusait tartalmazza.

1960-ban Jagamas János kapcsolata megszakadt a Kolozsvári Folklór Intézettel. Egy álláshalmozást

tiltó törvény miatt a tanári munkakör mellett döntött. 1984-ben jelenik meg a *Magyaró énekes népzeneje* című kötete, amely az egész település népdalkincsét teszi közzé. Szintén ebben az évben lát napvilágot a Kriterion Könyvkiadónál *A népzene mikrokozmoszában* című tanulmánykötete, amelyben többek között a magyar népzene és Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus* művének a kapcsolatát vizsgálta.

Almási István a következőképpen jellemzi egykori tanárának munkásságát: „Nem lehet eléggé hangsúlyozni, milyen óriási értékű kincs ez a grandiózus dallamgyűjtemény, amely magyar népdalokon kívül számos román, sőt bolgár dallamot is tartalmaz, s amelynek a megteremtése Jagamas Jánost a kelet-közép-európai népzene kutatás legkivalóbb képviselőinek a sorába emelte, hiszen előtte

hasonló teljesítményt csak Bartók Béla, Constantin Brăiloiu és Kodály Zoltán értek el.”

A kiadvány külön erénye a kötet három nyelven való közlése, amely így nemzetközileg is elérhetővé válik. A gyűjteménynek nem csak tudományos jelentősége van; ismertető, népszerűsítő céllal sikeresen használható akár népzenei tanszékeken, iskolákban, népdalkörökben vagy táncházakban is. Mindemellett tanulási segédeszközként is sikeresen használható népzenekedvelők, népdalénekesek vagy olyan népzeneészek által, akik olyan népdalokat vagy hangszeres dallamokat tanulhatnak meg, amelyek eddig ismeretlenek voltak részükre. Az érdeklődők a Kolozsvári Folklorintézetben tanulmányozhatják, szerezhetik be a gyűjteményt.

Gergely Zoltán

Elfelejtett népdalok Magyarózdról

Pávai István: Magyarózd népzeneje Horváth István gyűjtései tükrében.

The Folk Music of Magyarózd as Reflected in the Collections of István Horváth.

Hagyományok Háza, MTA BTK Zenetudományi Intézet, Bp. 2015. 216 old., DVD-melléklettel

Pávai István *Magyarózd népzeneje Horváth István gyűjtései tükrében* című kötete 2015-ben jelent meg a Hagyományok Háza és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete közös kiadásában. A magyar és angol nyelvű, DVD-melléklettel ellátott publikáció küllemében és szerkesztésben hasonlít az egy évvel korábban megjelent, a Pávai István–Zakariás Erzsébet szerzőpáros által összeállított *Jagamas János népzenei gyűjteménye* című nagyszabású munkához.

Pávai István még a táncházmozgalom előtti időszakban, az 1970-es években ismerkedett meg Magyarózd népzenei világával, „...amikor a kolozsvári Visszhang diákrádió népzenei

szerkesztőjeként részt vettem a rádió egyik fogadóestjén, ahol Panek Kati magyarózdi balladákat és népdalokat énekelt, teljesen hiteles, a falusi hagyományban élő emberektől megszokott előadásmódban”. Hat évvel később, a bukaresti Román Televízió Magyar Szerkesztőségének megbízásából Panek Kati és Csörtán Márton zeneakadémiai diáktársa egy olyan tévéfelvételt állítottak össze, melynek segítségével a nagyközönség is megismerhette a kistáj népzenejét. Az addig egyedülálló műsor sikerét nagymértékben meghatározta a szerző Horváth Istvánnal való találkozása.

Horváth István 1909-ben született Magyarózdon. Azt a szellemi kultúrát, amelyet gyerekként ismert és élt meg, később íróként és költőként

Gergely Zoltán (1987) – PhD, tudományos kutató, Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Folklor Intézete, zoli_gdur@yahoo.com